Полтавський державний педагогічний інститут
ім. В. Г. Короленка

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Екологія. Біологічні науки

Випуск 1

Полтава
1999

УДК 634.5(477)

Самородов В.М., Сіора О.І., Сич К.С.
Полтавський сільськогосподарський інститут,
Устимівська дослідна станція рослинництва УААН.

ЛІЩИНА ВЕДМЕЖА В КОЛЕКЦІЇ УСТИМІВСЬКОГО ДЕНДРОПАРКУ

Устимівський дендропарк один з найстаріших центрів інтродукції та акліматизації деревних рослин на Україні. У 1998 році цій пам'ятці природи загальнодержавного значення виповнилось 105 років. Розташований на площі 8,92 га парк відрізняється значною кількістю деревних екзотів, загальна чисельність яких становить 489 видів, різновидів та садових форм [1].

Одним з них безперечно, є ліщина ведмежа (*Corylus colurna L.*) з родини ліщинових (*Corylaceae*). Цей вид останнім часом привертає все більшу увагу фахівців різних галузей, передусім-дендрологів, паркобудівників, лісників, садівників [3]. Але зазначений загал науковців і практиків майже не обізнаний з біолого-екологічними особливостями дерев ліщини ведмежої, які ростуть в Устимівському дендропарку. Враховуючи це, ми вирішили узагальнити всі відомості про наслідки інтродукції та акліматизації цього виду на півдні Полтавщини.

В сучасній колекції Устимівського дендропарку (село Устимівка Глобинського району Полтавської області) нараховується 27 дерев ліщини ведмежої. Вони мають різний вік, з коливаннями від 16 до 88 років. Більшість з них власної репродукції, вирощені з плодів найстаріших дерев, які зараз ростуть у дендропарку. Походження п'яти дерев невідомо. Два дерева вирощені з посівного матеріалу отриманого з дендрологічного парку "Софіївка" НАНУ. В парку ростуть і садові форми ліщини ведмежої – '*Glandulifera*' та виявлена у 1986 році І.С. Косенком форма '*Nadija*' [3].

Дерева ліщини ведмежої висаджені на різних куртинах (1;3;5;17;18;26;44;46) в оточенні листяних або шпилькових порід. Всі вони відрізняються високою посухостійкістю та

зимостійкістю. Переважна більшість з них цвіте і плодоносить, утворюючи самосів.

Звичайно, з огляду на вік, найбільший інтерес становлять три найстаріші дерева ліщини ведмежої (куртина 17). Вони ростуть окремою щільною групою. Середнє з них відрізняється від двох крайніх і за своєю морфологією, воно віднесено до різновиду *C.colurna 'Grandulifera'* [5].

За переказами одного з садівників парку Дмитра Федоровича Мацака, саджанці цих дерев було одержано з міста Ростова-на Дону у 1911 р. Тобто вік всіх трьох зазначених рослин становить 88 років.

Саме до цих рослин була прикута увага всих дослідників, які протягом останніх 72 років вивчали дендрофлору парку. Їх дані ми згрупували і представили в таблиці 1.

Дані цієї таблиці дають уявлення про інтенсивність росту дерев ліщини ведмежої в умовах Устимівського дендропарку. Вони свідчать про те, що їх активний ріст у висоту відбувається до 45 років. Далі приріст у висоту поступово зменшується. Цікаво, що при попередніх дослідженнях, а саме в липні 1952 року, найбільш активні ростові процеси спостерігались у 40-50 річних дерев ліщини

Таблиця 1. Деякі показники росту ліщини ведмежої в Устимівському дендропарку

Рік обслідування	Висота дерева, м	Діаметр на висоті 1,3 м,см	Діаметр крони,м	Вік дерева	Ким проведено обслідування
1927	14	-	-	35	Б.Сидорченко
1939	14	45	-	40	О.Л.Липа
1952	21	44	-	45	О.Плєтєньов
1975	20	60	13	64	К.С.Сич
1999	20	80	17	88	О.І.Сіора

ведмежої. За швидкістю росту її дерева виділялись з усіх інших порід парку, поступаючись лише деревам клена сріблястого [4]. Що ж до приросту у діаметрі, то він не припинявся у рослин 64

річного віку. В середньому за останні чверть віку цей показник становить 0,83 см за кожний рік вегетації.

Слід відмітити й те, що всі зазначені дерева добре плодоносять. На це звертали увагу дослідники - які спостерігали дерева в більш молодому віці [4]. Про це саме свідчить, зокрема, повний облік зібраних у 1976 році плодів. В середньому з кожного 65-річного дерева їх було зібрано по 34 кілограми.

Разом з цим, слід констатувати й те, що зазначеним деревам притаманна періодичність плодоношення. Вона коливається у межах одного, рідше двох років після врожайного року.

Плоди зібрані співробітниками парку використовувались для вирощування власного посадкового матеріалу. Крім цього, вони надсилались на замовлення ботанічних садів та лісгоспів Полтавської, Черкаської, Кіровоградської та Донецької областей України, а також відповідних установ Алтайського, Краснодарського та Приморського країв Росії.

Цікаво й те, що в багатьох установах України та Росії з присланих із с.Устимівки плодів вже отримано посадковий матеріал, який відрізняється тим, що досить рано вступає у генеративну фазу розвитку.

Таким чином, всі викладені нами факти свідчать про те, що завдяки довготривалій інтродукції та акліматизації на півдні Полтавщини створений цінний репродуктор ліщини ведмежої з високим адаптивним потенціалом до умов навколишнього середовища, який потребує більш ефективного та всебічного використання у загальнодержавних масштабах.

Література

1.Кирьян М.В., Самородов В.Н., Сыч Е.С. Хранить и ценить обязательно. Очерк об Устимовском дендропарке. - Полтава, 1993. –40 с.

2.Косенко И.С. Лещина древовидная на Украине.- К.: Наук. думка, 1991.- 104 с.

3.Пархоменко Л.І., Косенко І.С. Наслідки інтродукції та перспективи використання видів і форм ліщини в Україні// Інтродукція та акліматизація рослин. Збірн. наук. праць. Вип. 25. –К.: Наук. думка, 1995. –с. 38-41.

4.Плетенёв А.В.Устимовский дендрологический парк Ботанического сада Академии Наук УССР // Акклиматизация растений. Труды Ботанического сада АН УССР.- К.:Изд.АН УССР, 1955.- Том 3.- с.24-37.

5.Тамберг Т.Г., Сыч Е.С. Каталог мировой коллекции ВИР.Вып. 147. Коллекция древесных и кустарниковых пород дендропарка "Устимовка".-Л.: ВИР, 1975.- 66 с.